

Розділ 5

ФІНАНСИ І БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.76:339.72

Бачо Р.Й.

ПОНЯТТЯ РИНКІВ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ТА ФАСЕТНА КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇХ РОЗВИТОК

В статті здійснено аналіз зарубіжних та вітчизняних літературних джерел, присвячених терміну «ринки небанківських фінансових послуг». Зроблено висновок про те, що на даний час існує певне злиття даного терміну з терміном «фінансовий ринок». Виділено специфічні ознаки фінансової послуги. Здійснено авторську класифікацію фінансових послуг за економічною та юридичною ознаками. В результаті дослідження існуючих підходів до класифікації фінансових послуг доведено, що спільні для всіх фінансових послуг властивості дозволяють розмежувати їх та класифікувати за економічними і юридичними аспектами. На основі фасетної класифікації визначено 12 фасет та 29 атрибутів-категорій впливу на розвиток ринків небанківських фінансових послуг. Зроблено висновок про те, що за допомогою цієї класифікації можна ідентифікувати ризики впливу та визначити якісні характеристики їх прояву.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, ринки небанківських фінансових послуг, фасетна класифікація, чинники впливу, фінансовий ринок.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки в сучасних умовах вимагає глибокого дослідження функціонування різних ринкових утворень, що здійснюють акумуляцію вільних фінансових ресурсів фізичних та юридичних осіб з метою забезпечення потреб суб'єктів економічних відносин в інвестиційних ресурсах. Враховуючи посилення інтеграційної складової у посиленні цих відносин останнє десятиліття, появи системних ризиків на фінансових ринках на національному та глобальному масштабах, необхідним є дослідження пріоритетних напрямків функціонування ринків небанківських фінансових послуг як органічної складової фінансової системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям розвитку національного ринку небанківських фінансових послуг присвячені праці О. Барановського, Є. Бондаренко, Н. Внукової, Н. Левченко та ін. Окремі сфери даного ринку досліджуються у наукових працях С. Науменкової, Б. Дадашева, С. Міщенко, О. Школьник, Н. Пойди-Носик та ін. Водночас, необхідно констатувати, що дослідження функціонування ринку небанківських фінансових послуг є в повній мірі не дослідженим, особливо у частині класифікації послуг, що є об'єктом купівлі-продажу на ринку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження природи функціонування ринків небанківських фінансових послуг та проведення їх фасетної класифікації.

Опис основного матеріалу дослідження. Історія розвитку економіки свідчить, що коріння формування небанківських фінансових установ як окремої ланки фінансової системи почали формуватися ще у період Просвітництва, водночас окремі операції фінансово-кредитного характеру, притаманні їм, проводилися і торговцями, фінансово-кредитними установами, лихварями і раніше.

У сучасній українській та зарубіжній термінології не існує єдності у термінології визначення ринків небанківських фінансових послуг. Це пов'язано з тим, що на даний час достатньо розмиті ознаки, на основі яких можна чітко визначити, чи послуга є фінансовою, в тому числі, чи надається вона банківськими, чи небанківськими установами. Переважна більшість дефініцій, присвячених визначенню фінансових послуг, ототожнюють її із категорією «фінансова операція». Так, у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [10] зазначено, що фінансовими послугами є такі здійснювані в інтересах третіх осіб операції з фінансовими активами, внаслідок яких ці особи отримують прибуток чи зберігають реальну вартість фінансових активів. Ключовим завданням проведення зазначених вище операцій є збереження реальної вартості фінансових активів, та, при

© Бачо Роберт Йосипович, к.е.н., доц., завідувач кафедри обліку і аудиту, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

можливості, навіть її зростання. Тобто, метою таких операцій є отримання прибутку чи збереження реальної вартості фінансових активів.

Оцінюючи вітчизняне законодавство, що регламентує функціонування учасників ринку фінансових послуг, необхідно погодитись з точкою зору О. Ящишак [25], яка вважає, що безсистемність законодавства стає причиною юридичних колізій, перешкод у правозастосовчій діяльності і негативно впливає на якість правового регулювання в цілому. Систематизувавши нормативно-правову-базу, що регулює надання фінансових послуг в Україні, вона доходить висновку, що законодавство України про фінансові послуги має множинний характер і складається з 25 основних законів та широкого кола підзаконних актів, причому ці закони відносять до різних галузей права. Науковець пропонує внести зміни у базове законодавство України з відповідним коригуванням переліку фінансових послуг. На її думку, фінансові послуги слід розглядати у широкому розумінні як сукупність фінансових операцій, операційних і супровідних послуг, а у вузькому – як впорядковану систему фінансових операцій, від яких слід відрізнити комплексні фінансові послуги, що об'єднують в собі декілька фінансових послуг [25, с. 39].

Російські науковці [2] до фінансових операцій відносять весь спектр послуг, вважаючи їх синонімами. Закордонні, в свою чергу, розглядають фінансові операції лише як різновид фінансових послуг.

Фінансові послуги можна певним чином класифікувати з огляду на особливості їх надання клієнтам. Так, за спрямованістю на задоволення потреб клієнтів виокремлюють: прямі послуги, що безпосередньо спрямовані на задоволення відповідних інтересів клієнта; непрямі, або супутні, послуги без отримання клієнтом додаткового доходу; непрямі послуги, що дають клієнту додатковий дохід або знижують витрати при отриманні прямих послуг. Фінансові послуги, що надаються клієнтам, класифікуються і за рівнем складності [14, с. 34].

В сучасних умовах глобалізованого ринку та прогресивного розвитку інформаційних технологій важливо визначити можливість класифікації фінансових послуг за ознакою регулятивності.

За терміном дії фінансові послуги можуть надаватися на короткостроковий період (як правило до 1 року), до яких віднесено послуги з ризикових видів страхування, ломбардні послуги, депозитні та кредитні послуги КС та інших кредитних установ тощо. Довгостроковими є договори зі страхування життя, лізингові операції, послуги з недержавного пенсійного страхування.

За видами економічної діяльності виділяють наступні фінансові послуги: кредитні (кредит, лізинг, факторинг, ломбардні послуги); інвестиційні (депозитні внески (вклади), послуги з довірчого управління, з недержавного пенсійного забезпечення, страхування життя); посередницькі (брокерські, акредитив тощо); страхові (ризикові види страхування); операційні (розрахунково-касові, еквайрінг, платіжні термінали, грошові перекази, валюто-обмінні тощо).

В цілому, сукупність класифікаційних ознак та видів фінансових послуг залежно від економічної чи юридичної природи прояву ознак, розміщено на рис. 1.

В результаті дослідження існуючих підходів до класифікації фінансових послуг доведено, що спільні для всіх фінансових послуг властивості дозволяють розмежувати їх та класифікувати за економічними і юридичними аспектами. Сформована класифікація дозволяє чітко відмежовувати один вид фінансових послуг від іншого та застосовувати відповідні законодавчі норми.

Загальновідомо, що процес купівлі-продажу будь-якого товару чи послуги (в т.ч. і небанківської) здійснюється на ринку. Адже ринок, за визначенням О. Вільямсона – це арена (місце), де незалежні сторони вступають у відносини обміну [19, с. 165].

Ринок фінансових послуг визначається дуалізмом своєї природи. З одного боку, він виступає як сукупність відносин, що виникають через задоволення економічних потреб споживачів та всього суспільства, а з іншого – є сукупністю послуг із залучення та розміщення грошових коштів фізичних та юридичних осіб. Визначенню дефініції ринку фінансових послуг акцентована увага ряду іноземних та вітчизняних науковців. Частина науковців [21] ототожнюють ринок фінансових послуг із фінансовим ринком. На їх думку фінансовий ринок (ринку фінансових послуг) – це загальна назва тих ринків, на яких виявляються попит і пропозиція на різні фінансові активи (фінансові послуги), це сукупність усіх фінансових активів країни, що є сферою реалізації фінансових активів і фінансових відносин між продавцями і покупцями цих активів [21, с. 63].

Часте ототожнення науковцями цих двох категорій пов'язане з тим, що учасники обох ринків у більшій мірі співпадають. Принципова відмінність між категоріями відмічається стосовно об'єкта фінансових відносин. На фінансовому ринку ним виступають фінансові активи, тобто цінні папери, боргові зобов'язання, грошові кошти, права вимоги боргу, що не відносяться до цінних паперів. На ринку фінансових послуг об'єктом відносин є фінансові послуги, надавані юридичним чи фізичним

особами, а також операції з фінансовими активами, здійснювані на користь третіх осіб.

Рис. 1. Класифікаційні ознаки та види фінансових послуг*

* Складено та узагальнено автором

Об'єкт фінансової послуги приводить до виникнення останньої, тобто ним можуть виступати цінні папери, страховий поліс, безготівкові розрахунки, банківські кредити тощо. Суб'єктами фінансових послуг є учасники фінансового ринку – споживачі фінансових послуг, з одного боку, та фінансові установи – надавачі фінансової послуги, з другого [3, с. 90].

Науковець О. Шевчук дає власне трактування ринку фінансових послуг, під яким розуміє сукупність імперативних правовідносин у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ органами державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення належних умов для здійснення фінансових операцій, отримання прибутку, захисту майнових інтересів вкладників та створення сприятливого інвести-

ційного клімату [23, с. 32]. Однак таке визначення є доволі хибним, адже містить ряд неточностей та переколючень. По-перше, автор акцентує увагу на правовідносинах, що піддаються регулюванню місцевим самоврядуванням, адже на даний час органи місцевого самоврядування позбавлені будь-яких прав стосовно прямого, чи непрямого регулювання діяльності фінансових установ. По-друге, на ринках фінансових послуг існують фінансові установи, діяльність яких не направлена на отримання прибутку (кредитні кооперативи, недержавні пенсійні фонди), тому виокремлення прибуткового характеру діяльності фінансових установ є недоречним. На думку автора, науковцю слід використати термін «економічна діяльність» з метою уникнення подальших непорозумінь. По-третє, дефініція

автора замикається на однині використання терміну, що не корелює із природою ринків фінансових послуг, що охоплюють відповідні сегменти фінансового ринку і створюють, власне, окремі ринки. В цілому, дефініція розкриває ринок фінансових послуг через призму правового регулювання даної категорії.

Вітчизняні науковці Л. Горбач та О. Каун. під ринком фінансових послуг розуміють економічні відносини, що виникають між фінансовими посередниками та іншими економічними агентами з приводу розподілу фінансових ресурсів, купівлі-продажу тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів [5, с. 20]. У своїй праці автори виокремлюють у структурі ринку фінансових послуг ще дев'ять інших ринків, що, на думку автора, є складовими саме фінансового ринку. Цю думку автора підтверджує і вітчизняний науковець І. Школьник, яка ринок фінансових послуг виділяє у структурі фінансового ринку [24]. До фінансового ринку вона відносить ринок грошей, ринок кредитних ресурсів, ринок цінних паперів та ринок фінансових послуг. Таким чином, частина науковців [24; 5] визначають фінансовий ринок як ланку фінансової системи, що використовує фонди та фінансових ресурсів у випадках, коли інші ланки фінансової системи не можуть ефективно діяти, а ринок фінансових послуг є складовою цього ринку.

Протилежної думки стосовно розмежування фінансового ринку та ринку фінансових послуг Є. Бондаренко. На його думку ринок фінансових послуг є більш широкою категорією, що включає в себе фінансовий ринок, основне завдання якого полягає у «акумуляції коштів та їх трансформації в потужні інвестиційні ресурси» [4, с. 36]. Науковець вважає, що учасниками фінансового ринку є фінансові установи, банки, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди та інвестиційні фонди (компанії). На думку автора статті, науковцем при виділенні надавачів фінансових послуг недоречно виділено в окрему групу фінансові установи поряд із банками, ломбардами страховиками тощо, адже фінансова установа – юридична особа, яка надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку [10]. У цілому, слід погодитися з твердженням науковця, що на ринку фінансових послуг суб'єкти відносин фінансового ринку трансформуються у фінансових посередників, у силу необхідності здійснення інвестиційної діяльності.

Дефініцію ринків фінансових послуг найбільш точно та однозначно зазначено у

Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Саме в цьому законодавчому акті доречно використано категорію та вибрано множинний словотвір, і під ринками фінансових послуг законодавчо визначено «...сферу діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг» [10]. Законодавці до таких ринків фінансових послуг відносять професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів.

Узагальнюючи підходи до розуміння категорій «фінансовий ринок» та «ринки фінансових послуг» можна стверджувати, що різниця між цими поняттями міститься у завданнях та функціях, що вони виконують, а також у об'єктах та суб'єктах економічних відносин. Суб'єкти обох категорій співпадають, однак виконують різні функції і постають у різних іпостасях – суб'єкти ринків фінансових послуг виконують роль посередників на фінансовому ринку для здійснення фінансових операцій з метою задоволення потреб своїх клієнтів. Об'єктами фінансового ринку є фінансові активи, а об'єктом ринку фінансових послуг – фінансові послуги як інструменти задоволення потреб споживачів таких послуг.

Взаємозалежність наведених вище категорій зображено на рис. 2. Основна різниця між ринками небанківських фінансових послуг та фінансовим ринком полягає у:

1) множинному характері ринків НФП, на яких здійснюється купівля-продаж послуг специфічного характеру зі встановленням їх ціни, на відміну від фінансового ринку, на якому здійснюється акумуляція всіх вільних фінансових ресурсів у вигляді фінансових активів;

2) не здійсненні ринками НФП впливу на загальну грошову масу в державі, на відміну від фінансового ринку, що забезпечує вплив через дію механізму грошового мультиплікування.

3) безпосередній участі клієнтів на ринках НФП у ринкових процесах, внаслідок чого на них поширюється законодавство із захисту порушених прав як споживачів;

4) на фінансовому ринку банки, СК, НПФ та ІСІ виступають у ролі фінансових посередників між власниками тимчасово вільних коштів та тими, що мають потребу в них, а на ринках НФП НФУ виступають безпосередніми провайдерами фінансових послуг.

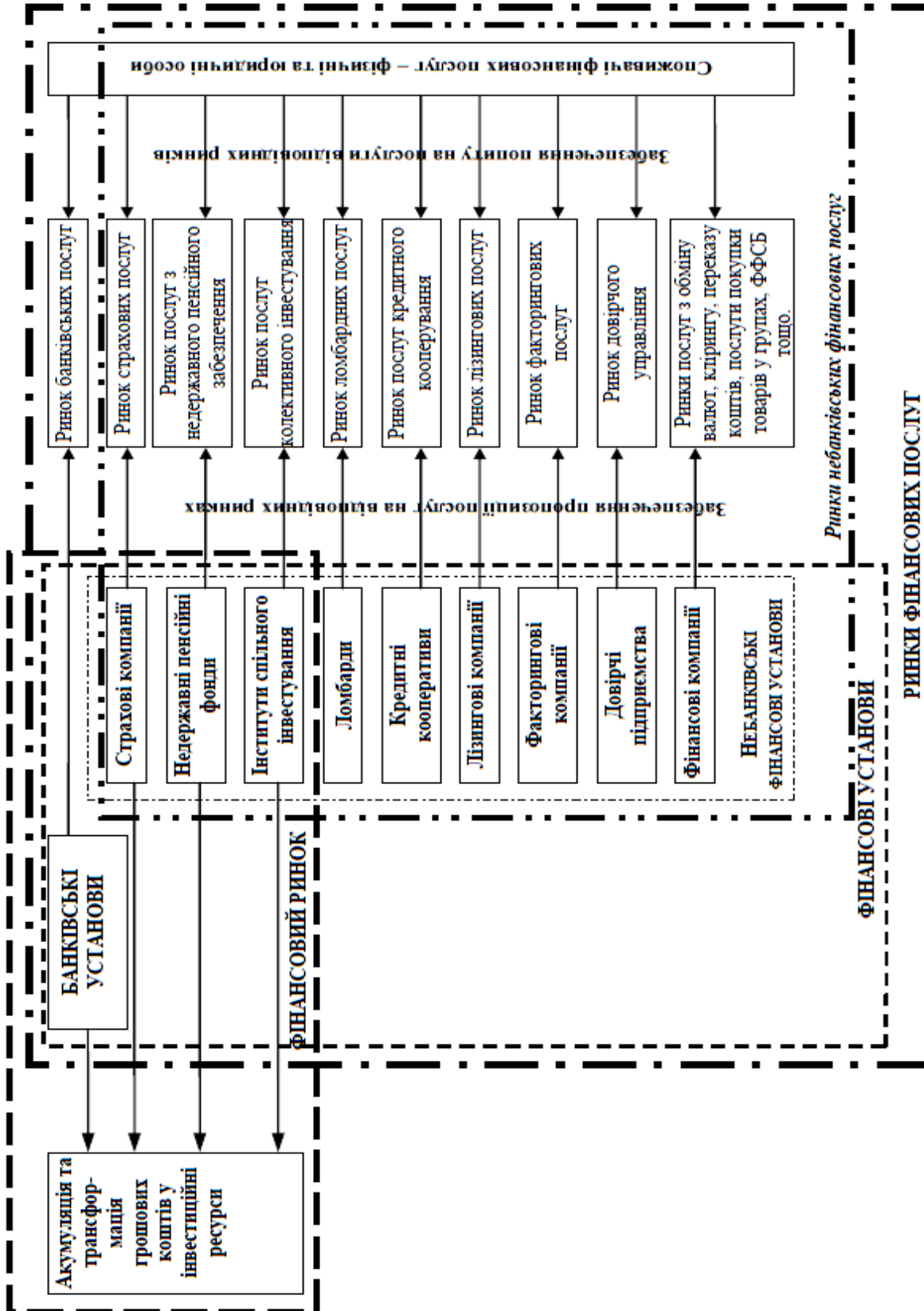

Рис. 2. Місце ринків небанківських фінансових послуг в системі функціонування фінансового ринку та ринків фінансових послуг*
 * Уточнено та вдосконалено автором на основі [26; 420]

Загальновідомо, що будь-яка економічна система знаходиться в єдності з оточуючим середовищем. Проте єдність системи змінюється в процесі її руху, що пов'язано з наявністю різних складових, які можуть або суперечити, або поєднуватись. Динамічність як властивість системи знаходиться під впливом різних факторів. Наявність великої кількості факторів, які пропонуються в економічній літературі для

аналізу впливу на розвиток ринків НФП. свідчить про відсутність єдиних вихідних методичних засад їх класифікації. При цьому не завжди враховується зміна ступеня впливу факторів залежно від рівня управління, об'єкта аналізу, їх підпорядкованості і взаємозв'язку.

На рис. 3 узагальнено фактори впливу на розвиток ринків небанківських фінансових послуг на основі фасетної класифікації.

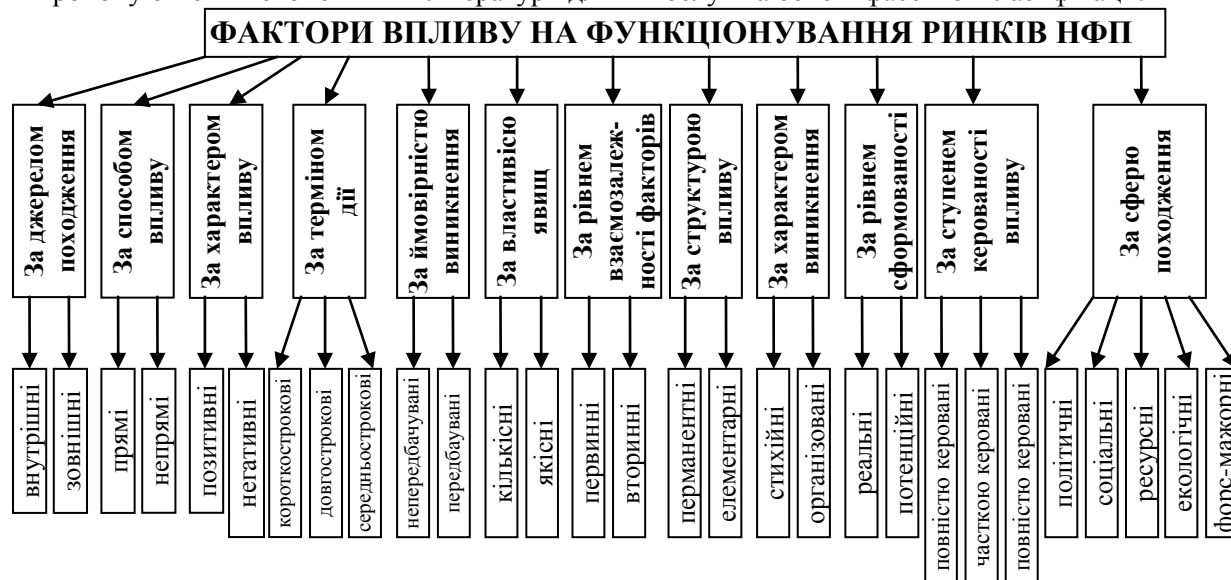

Рис. 3. Фасетна класифікація факторів впливу на функціонування ринків небанківських фінансових послуг*

* Складено автором на основі: [7, с. 188; 13, с. 60-61; 1, с. 537; 18, с. 126-127]

Фасетна класифікація передбачає моделювання класифіковану сутність дворівневою деревоподібною структурою, у якій перший рівень описаний множиною фасет, а другий – сімейством підмножин атрибутів-категорій [18, с. 134]. Визначено 12 фасет та 29 атрибутів-категорій впливу на розвиток ринків НФП. За допомогою цієї класифікації можна ідентифікувати ризики впливу та визначити якісні характеристики їх прояву. Першочергово всі фактори прийнято поділяти залежно від джерел їх походження на внутрішні та зовнішні. Серед внутрішніх факторів, які впливають на функціонування та розвиток ринків НФП, необхідно виділити такі:

1. *Організаційна структура НФУ.* Існують різні організаційно-правові форми небанківських установ, при чому мається на увазі її внутрішній склад, що може впливати на кругообіг капіталів. У цьому плані можна виділити просту і складну організаційні структури.

2. *Пріоритетні напрями діяльності.* Для СК пріоритетними напрямками діяльності можуть бути:

— надання страхових послуг тільки певного виду: морське страхування, страхування від вогню, екологічне, сільськогосподарське тощо (спеціалізовані страхові компанії, що беруть на страхування однотипні ризики). Такі страховики

не мають широкої можливості диверсифікації ризиків;

— надання страхових послуг різноманітного характеру (універсальні страхові компанії, що беруть на страхування різноманітні ризики). Такі страховики здебільшого акцентують увагу на диверсифікації страхового портфеля;

— надання послуг, тісно пов'язаних з банківською діяльністю (bankassurance). Як правило, такі страховики є афілійованими структурами комерційних банків та/чи ФПГ і надають переважно страхові послуги банківського характеру (страхування автокаско, страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів, страхування майна (іпотеки), страхування фінансових ризиків тощо).

Головною метою при виборі пріоритетних напрямів діяльності для СК є забезпечення структурної збалансованості страхового портфеля.

Для КС визначальними є напрями розміщення грошових коштів у вигляді кредитів. Розглядаючи існуючу практику кредитування КС, можна виділити наступні напрямки їх розміщення:

1. Споживчі кредити – кошти, що надаються кредитором споживачеві на придбання продукції [8].

2. Комерційні кредити – видаються з метою передачі у власність другій стороні грошових

коштів або речей, які визначаються родовими ознаками, можуть передбачати надання кредиту як авансу, попередньої оплати, відстрочення або розстрочення оплати товарів, робіт або послуг.

3. Кредити, надані для ведення селянських (фермерських) господарств, спрямовані на фінансування дозволеної законодавством [11] підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи (фермерських господарств), що виробляють товарну с/г продукцію, її переробляють та реалізують на земельних ділянках, що їм належать, чи якими, вони користуються.

4. Кредити, надані для ведення особистих селянських господарств. Враховуючи, що відповідно до законодавства [9] особисте селянське господарство є видом господарської діяльності без створення юридичної особи, що здійснюється фізичною особою та членами її сім'ї, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання с/г продукції та реалізації її надлишків, а також надання послуг з використанням майна такого господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Видача таких кредитів сприяє розширенню економічної діяльності селянськими (фермерськими) господарствами.

5. Кредити, надані на придбання, будівництво, ремонт та реконструкцію нерухомого майна.

Пріоритетність напрямку діяльності НПФ пов'язане з його видом, тобто характером об'єднання учасників НПФ. Згідно національного законодавства НПФ можуть утворюватися як відкриті, корпоративні та професійні. Відкритим є НПФ, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи, незалежно від місця роботи. Корпоративний НПФ характеризується особливостями формування членства, адже в такому фонді учасником може бути тільки працівник роботодавця-засновника (співзасновника) такого фонду. Учасниками професійного НПФ можуть бути тільки фізичні особи, рід занять яких відповідає переліку професій, зазначеного у статуті фонду.

Розміщення пенсійних внесків учасників та страхових резервів страховиків, коштів кредитних спілок, НФП суттєво впливає на фінансово-економічний стан, платоспроможність та ліквідність цих небанківських фінансових установ. У зв'язку з цим, державою регламентовано напрями та граничні розміри розміщення активів.

3. *Фінансовий стан небанківської установи, забезпеченість фінансовими ресурсами та управління ними.* Фінансовий стан є сукупністю економічних показників, що характеризують економічне «здоров'я» установи та стабільність її функціонування. Важливою ознакою фінансового стану СК є показники достатності капіталу та платоспроможності страховиків. Як зазначає

О.І. Барановський [1, с. 561], режими забезпечення достатності капіталу та платоспроможності є одними з найважливіших елементів регулювання діяльності страхових компаній.

Для КС такими показниками є критерії та фінансові нормативи, що встановлені Нацкомфінпослуг, розроблені системою PEARLS, CAMEL, KAPER чи її модифікована методика визначена НАКСУ.

Враховуючи специфіку діяльності ломбарду, а саме надавання короткострокових кредитів під заставу за власні кошти, показниками, що нададуть змогу виділити найактивніших учасників ринку (ломбардів з оптимальним співвідношенням абсолютно ліквідних та інших активів), є показники рентабельності й ліквідності установи.

4. *Рівень трансакційних витрат.* У широкому розумінні трансакційні витрати є витратами, що пов'язані з входом на ринок і з виходом з ринку, доступом до ресурсів, передачею, специфікацією і захистом прав власності, укладанням і обслуговуванням ділових операцій [15, с. 5]. У вузькому розумінні трансакційні витрати НФУ – це витрати, що понесені НФУ при взаємодії із зовнішнім середовищем. Здебільшого такі витрати є опортуністськими, тобто такими, що здійснюються з метою уникнення відповідальності за порушення закону, норм моралі (в т.ч. отримання неринкової переваги) До таких витрат на ринках НФП слід віднесено: неформальні (нелегальні) комісійні виплати, сплачені страховим агентом страхувальнику (відповідальному працівнику за прийняття позитивне рішення про укладення договорів страхування зі СК агента); сплачені НФУ витрати за отримані превдоконсультаційні послуги, що сприяли оперативному проходженні справ у Нацкомфінпослуг [22; 26]; витрати, пов'язані із зниженням страхової виплати (організаціям з ремонту автомобілів, експертам тощо); витрати вартості переданих на реалізацію закладених у ломбардах цінностей; витрати, здійснені з метою захисту від рейдерських дій, організованої злочинності тощо.

5. *Інформаційне забезпечення НФУ.* Використання НФУ сучасних ІТ-технологій для ведення своєї діяльності дозволяє мінімізувати зловживання, оперативно отримувати та передавати інформацію, отримуючи актуальну картину управлінського, податкового та бухгалтерського обліку. Зниженню зловживань на ринках НФП спрямовані введення електронного полісу, цифрового підтвердження укладення договору «Зеленої картки», дійсність якої може бути перевірена будь-яким полісменом країни-учасника цієї системи шляхом ідентифікування універсального коду. Програмне забезпечення, що охоплює в

єдине ціле дії центрального офісу та структурних підрозділів НФУ, сприяє актуалізації фінансового стану НФУ, формуванню балансу навіть щодня, подібно банківським установам.

6. *Кваліфікація працівників НФУ.* Фахова компетентність працівників НФУ є одним із важливих складових успішного їх функціонування, адже від неї залежить правильність прийняття управлінських рішень керівниками НФУ та їх структурних підрозділів, а також мінімізація імовірності надання споживачам неправдивої (необ'єктивної) інформації про НФП, що в кінцевому випадку може привести до здійснення судових процесів чи навіть неплатоспроможності НФУ.

Крім названих, до складу внутрішніх факторів, які впливають на фінансову стійкість, а відповідно і стабільність функціонування, для СК відносять: загальну стратегію компанії та корпоративну культуру, рівень і пріоритети фінансового менеджменту, цінову політику, обсяг власного капіталу, склад та рівень страхових резервів, обсяг клієнтської бази та її стійкість, політику перестраховування, стан регіональної мережі, кваліфікацію персоналу, період роботи на ринку та ділову репутацію. Для КС такими факторами є: стан регіональної мережі, кваліфікація персоналу, досвід роботи на ринку, кількість членів КС, розмір пайового, додаткового та резервного капіталу, структура кредитного портфелю спілки, участь у асоціаціях, об'єднаннях, інформаційна відкритість, наявність родинних зв'язків серед керівного складу, політика диверсифікації розміщення вільних коштів тощо. Для НПФ ними є показники, що відображають наявність, поповнення, розміщення та використання пенсійних активів, а саме: здатість НПФ виконувати свої зобов'язання перед учасниками та контрагентами; доходність активів; якість пенсійних активів.

Зовнішні (екзогенні) фактори – це фактори, на які керівництво будь-якої організаційної структури не має прямого впливу, або має незначний опосередкований вплив. Ці фактори є загальними для всіх без винятку господарських структур і складають основні умови для їх утворення, розвитку та ефективної діяльності в межах економіки держави чи регіону.

Дія факторів може впливати як позитивно, так і негативно на функціонування ринків НФП, що свідчить про характер їх дії (впливу). Негативний вплив зовнішніх факторів на розвиток ринків НФП може бути викликаний природними катаклізмами, різними трансформаціями соціальної та економічної сфер діяльності держави та її регіонів, слабкою підтримкою різних складових економічної системи, що

виникають внаслідок інституційних перетворень, військових дій тощо. На прояви зовнішніх факторів страхова компанія впливати не може і змушена до них пристосовуватися. Зовнішні фактори формують вплив на ступінь розвитку ринків НФП і включають: економічні; соціальні; демографічні; політичні; фінансові тощо.

За способом впливу фактори поділяють на фактори прямої і непрямой дії. Фактори прямого впливу здійснюють безпосередній вплив, а непрямі фактори провакують зміни шляхом впливу на оточення самої системи.

Можна констатувати, що вплив зовнішніх факторів постійно посилюється. Стосовно НФУ прямими зовнішніми факторами, які генерують загрози для їх функціонування, є:

1. Законодавство, що регулює їх діяльність. Нормативно-правове регулювання визначає для НФУ: порядок ліцензування діяльності; порядок інвестування страхових резервів, розміщення пенсійних активів та вільних коштів КС та інших небанківських кредитних установ; встановлення нормативів резервування; підходи до визначення маржі платоспроможності, порядок здійснення перестрахових операцій, порядок розрахунку страхових тарифів, особливості оподаткування НФУ тощо.

2. Непередбачені дії органів державного управління та місцевого самоврядування (прийняття ними рішень, що можуть впливати на розвиток НФУ);

3. Взаємовідносини з партнерами (афілійованість, залежність від іноземних компаній (перестраховиків, банків, материнських структур тощо), приналежність фінансових груп.

На функціонування ринків НФП безпосередньо впливає і рівень державного регулювання цих ринків. Детальний аналіз сучасного стану та умов регулювання ринків НФП України присвячені наступні розділи дисертації.

До непрямих факторів, що впливають на рівень розвитку ринків НФП, слід віднести: політичну ситуацію в країні; економічну ситуацію в країні проведення діяльності; географічне розміщення території; економічну кон'юнктуру; міжнародні події; стихійні лиха; рівень розвитку фінансового ринку; ресурсно-трудова потенціал; економічні особливості території.

Окремими факторами, які можуть не здійснювати безпосередній вплив на роботу НФУ, проте які слід врахувати, є: науково-технічний прогрес, соціокультурні зміни, вплив групових інтересів й суттєві для бізнесу події в інших країнах в силу глобалізації економічних відносин. На український ринок НФП найбільший непрямий вплив чинять стан економіки й групові інтереси в галузях вітчизняної промисловості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження можна констатувати, що поняття ринків фінансових послуг суттєво відрізняється від фінансового ринку, і ця відмінність полягає у завданнях та функціях, що вони виконують, а також у

об'єктах та суб'єктах економічних відносин. В подальших дослідженнях доречно акцентувати увагу на тому, яким чином фасетна класифікація ринків небанківських фінансових послуг впливає на групування чинників впливу на їх розвиток.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О.І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 2: Безпека фінансових інститутів. – 715 с.
2. Беркович М.И. Рынок финансовых услуг: уточнение понятий/ М.И. Беркович, И.К. Овсянин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vestnik.kstu.edu.ru/Images/ArticleFile/Беркович_Рынок_финансовых_услуг.pdf.
3. Бобров С. А. Роль та місце ринку фінансових послуг у структурі фінансового ринку / Бобров С. А. // Фінанси України – 2007.- № 4. – С. 88-94.
4. Бондаренко Є.П. Механізм регулювання ринку фінансових послуг України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. еконо. наук : спец. 08.00.08 / Є.П. Бондаренко ; Суми. УАБС НБУ. – Суми, 2011. – 236 с.
5. Горбач Л.М. Ринок фінансових послуг: Навч. пос. / Л.М. Горбач, О.Б. Каун. – К.: Кондор, 2006.–436 с.
6. Дадашев Б.А. Кредитні спілки в Україні [Текст]: курс лекцій / Б.А. Дадашев, О.І. Гриценко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 98 с.
7. Деркач О.М.Фактори впливу на стан фінансової безпеки страхового ринку / О.М. Деркач. //Бізнес-Інформ. – 2012. – №6. – С. 187-190.
8. Закон України «Про захист прав споживачів» № 1023-ХІІ від 12.05.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 30, ст.379.
9. Закон України «Про особисте селянське господарство» №742-IV від 15.05.2003 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
10. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
11. Закон України «Про фермерське господарство» №973-IV від 19.06.2003 р. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
12. Коваленко Ю. Трансакційні витрати у фінансовому секторі економіки /Ю. Коваленко // Ринок цінних паперів. – 2011. – №3-4. – С. 79-85.
13. Левченко В.П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг України: монографія / В.П. Левченко. – К.: ЦУЛ, 2013. – 368 с.
14. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб./ С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. – К.: Знання, 2010. – 532 с.
15. Радаев В. Российский бизнес: структура транзакционных издержек / В.Радаев // Общественные науки и современность. – 1999. – №6. – С.5-19.
16. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок» №7 від 16.01.2004 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0148-04>.
17. Система фінансового моніторингу кредитних союзів PEARLS. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gramota.perm.ru/_res/lib/file30.doc.
18. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення / [О.І. Барановський, В.Г. Барановська, Є.О. Бублик та ін.]; за ред. д.е.н. О.І. Барановського; НАН України; Ін-т екон. та погнозув. – К., 2010. - 492 с.
19. Уильямсон О. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая концентрация» / О. Уильямсон.; пер. с англ. Ю.Е. Благова, В.С. Каткало, Д.С. Славнова, Ю.В. Федотова, Н.Н. Цытович. – СПб: Лениздат; CEV Press, 1996. – 689 с.
20. Теорія фінансів: навч. посіб./ за заг. ред. О.Д. Василика. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 480 с.
21. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг:теорія та практика: навч. посіб. / В.П. Ходаківська, В.В. Белива. – К.: ЦУЛ, 2002. – 616 с.
22. Чи існує Нацкомфінпослуг? – [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/08/30/333302/>.
23. Шевчук О.Р. Ринок фінансових послуг як об'єкт наукового дослідження фінансово-правової науки / О.Р. Шевчук// АДВОКАТ. – №10 (145). – 2012. – С. 29-32.
24. Школьник І.О. Фінансовий ринок: сучасний стан і стратегія розвитку. Монографія. Суми: Мрія: УАБС НБУ, 2008. — 347 с.
25. Ящищак О.Р. Методологічні основи систематизації законодавства України про фінансові послуги / О.Р. Ящищак// Адвокат. - №10(121). – 2010. – С. 36-40.
26. Якою буде нова Нацкомфінпослуг? – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/02/23/529700/>.

REFERENCES

1. Baranovskij, O.I. (2014). *Filosofiiia bezpeky: Bezpeka finansovykh instytutiv [Philosophy of security: safety of financial institutions](Vol.2)*. Kiyv: UBS NBU [in Ukrainian].
2. Berkovich, M.I & Ovsianin, I.K. *Rynok finansovykh uslug: utochnenie ponyatiy [The financial services market: clarification of concepts]*. Retrieved from: Режим доступу: http://vestnik.kstu.edu.ru/Images/ArticleFile/Беркович_Рынок_финансовых_услуг.pdf [in Russian].
3. Bobrov, Je.A. (2007). *Roľ ta mistse rynku finansovykh posluh u strukturi finansovoho rynku [Role of financial services market on the financial market]*. *Finansy Ukrainy – Ukraine finances*, 4, 88-94.
4. Bondarenko, Je.P. (2011). *Mekhanizm rehuliuвання rynku finansovykh posluh Ukrainy [Mechanism of regulation of the Ukrainian financial services market]*. *Candidate thesis*. Sumy: SumSU [in Ukrainian].
5. Horbach, L.M & Kaun, O.B. (2006). *Rynok finansovykh posluh [Financial services market]*. Kiyv: Kondor [in Ukrainian].
6. Dadashev, B.A. & Hricenko, O.I. (2011). *Kredytni spilky v Ukraini [Credit unions in ukraine]*. Sumy: SHEI "UABS NBU" [in Ukrainian].
7. Derkach, O.M. (2012). *Faktory vplyvu na stan finansovoi bezpeky strakhovoho rynku [The impact factors of the insurance market financial security]*. *Biznes-Inform – Business-Inform*, 6, 187-190.
8. *Zakon Ukrainy «Pro zakhyst prav spozhyvachiv» [Law of Ukraine "About consumer protection"]*. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR – Herald of Supreme Council of the USSR*, 1991, 30.
9. *Zakon Ukrainy «Pro osobyste selianske hospodarstvo» [The Law of Ukraine "On a personal peasant economy"]*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
10. *Zakon Ukrainy «Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh» [The Law of Ukraine "On Financial Services and State" regulation of financial services]*. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
11. *Zakon Ukrainy «Pro fermerske hospodarstvo» [The Law of Ukraine "On the farming economy"]*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
12. Kovalenko, Ju. (2011). *Transaktsiini vytraty u finansovomu sektori ekonomiky [Transaction costs in the financial sector]*. *Rynok tsinnykh paperiv – Securities Market*, 3-4, 79-85. [in Ukrainian]
13. Levchenko, V.P. (2013). *Rozvytok rynku nebankivskykh finansovykh posluh [Development of non-banking financial services market]*. Kyiv: CUL [in Ukrainian].
14. Naumenkova, S.V. & Vischenko, S.V. (2010). *Rynok finansovykh posluh [Financial services market]*. Kiyv: Znannia [in Ukrainian].
15. Radaev, V (1999). *Rossiyskiy biznes: struktura transaktsionnykh izderzhok [Russian business: the structure of the transaction costs]*. *Obschestvennyie nauki i sovremennost – Social Sciences and Modernity*, 6, 5-19 [in Russian].
16. *Rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro finansovi normatyvy diialnosti ta kryterii yakosti systemy upravlinnia kredytnykh spilok ta obiednanykh kredytnykh spilok» [Order of the State Commission on Financial Market Regulation in Ukraine "On Approval of financial standards and criteria of the quality management system of credit unions and united credit unions"]*. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0148-04>.
17. *Sistema finansovogo monitoringa kredytnykh soyuzov PEARLS [Financial monitoring system of credit unions PEARLS]*. Retrieved from: http://www.gramota.perm.ru/_res/lib/file30.doc. [in Russian].
18. Baranovskij, O.I., Baranovska, V.H., Bublyk Je.O. et al. (2010). *Stiikist finansovykh ryнкiv Ukrainy ta mekhanizmy yii zabezpechennia [The stability of financial markets in Ukraine and mechanisms to ensure it]*. Kiyv: Institute of economy and prognostication [in Ukrainian].
19. Villamson, O. (1996). *Ekonomicheskie instituty kapitalizma. Firmy, ryinki, «otnoshencheskaya kontsentratsiia» [The economic institutions of capitalism: Firms markets, relational contracting]* (Blagova, Ju.E, Katykalo, V.S, Slavnova, D.S. et al., Trans.). SPB: Lenizdat [in Russian].
20. Vasylyk, O.D. (2005). *Teoriia finansiv [Theory of finance]*. Kiyv: Centre of educational literature [in Ukraine].
21. Hodakivska, V.P., Belyva, V.V. (2002). *Rynok finansovykh posluh: teoriia ta praktyka [Financial services market: theory and practice]*. Kiyv: CUL [in Ukrainian].
22. *Chy isnuie Natskomfinposluh? [Is Natskomfinposlug exists?]*. Retrieved from: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/08/30/333302/>.
23. Shevchuk, O.R. (2012). *Rynok finansovykh posluh yak obiekt naukovoho doslidzhennia finansovo-pravovoi nauky [Financial services market as the object of scientific study of financial and legal science]*. *Advokat – Advocate*, 10(145), 29-32.
24. Shkolnyk, O.I. (2008). *Finansovy ryнок: suchasnyi stan i stratehiia rozvytku [Financial market: current state and strategy of development]*. Sumy: Mrija [in Ukrainian].
25. Jashischak, O.I. (2010). *Metodolohichni osnovy systematyzatsii zakonodavstva Ukrainy pro finansovi posluhy [Methodological bases of systematization of Ukrainian financial services legislation]*. *Advokat–Advocate*, 10(121), 36-40.
26. *Yakoiu bude nova Natskomfinposluh? [What will be the new Natskomfinposluh?]*. Retrieved from: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/02/23/529700/>.

Одержано 14.09.2016 р.